

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภัณฑารักษ์ชื่อดัง โฮ ฮันรู (Hou Hanru) สะท้อนไว้ในงานนิทรรศการเวนิสเบียนนาเล่ครั้งที่ 50 ว่าชาติในเอเชียตกอยู่ในพื้นที่ของการเปลี่ยนแปลงและสนองต่อปัญหาโดยไม่ได้เตรียมตัว และไม่สามารถคาดการณ์ได้เพราะขณะที่กำลังแก้ปัญหาของการพัฒนาตามแบบโลกตะวันตก ปัญหาใหม่ก็เกิดขึ้นรอคอยให้แก้ไขอยู่แล้ว ฮันรู เรียกปัญหาทางกึ่งทางในเอเชียว่าเราอยู่ใน “พื้นที่แห่งภาวะเฉียบพลัน” (Zone of Urgency) ประเทศไทยก็เช่นเดียวกันตกอยู่ภายใต้กระแสทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ที่สินทรัพย์ทางปัญญาถูกแปลงเป็นทุน ทุกอย่างมีไว้เพื่อการบริโภค และมีความพยายามอย่างมากในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขัน เพื่อการยกระดับมาตรฐานในด้านต่างๆ แต่กลับก่อให้เกิดปัญหาที่สร้าง “ภาวะเฉียบพลัน” ในการพัฒนาประเทศ คือ รีบเร่งพัฒนาและทิ้งปัญหาเอาไว้ตามแก้ (บัณฑิต จันทร์โรจน์กิจ, 2548)

ศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีรากฐานมาอย่างยาวนานก็ไม่มีข้อยกเว้น เพราะศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการบ่งชี้ที่สำคัญว่า ประเทศนั้นๆ มีความเจริญมากน้อยเพียงใด และการพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรมก็ต้องการบุคลากร (ศิลปิน) ที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดความเจริญอย่างยั่งยืน

กรณีของผู้วิจัยเป็นประสบการณ์ตรงและเป็นตัวอย่างที่ดีในการแสดงถึงปัญหาของศิลปิน ผู้วิจัยได้จบการศึกษาระดับปริญญาตรีในสาขาจิตรกรรม มีความตั้งใจจะประกอบอาชีพเป็นศิลปิน แต่หลังจากจบการศึกษาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลารวมกว่า 6 ปี ผู้วิจัยพบว่า ความเป็นจริงการดำรงชีวิตในฐานะศิลปิน เป็นเรื่องที่สร้างความขัดแย้ง ทั้งกับตนเองและผู้คนรอบข้าง อาชีพศิลปินไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากการสนับสนุนของบุพการี อีกทั้งการดำรงอาชีพศิลปินยังสร้างความสงสัยให้กับบุคคลรอบข้างถึง วิธีการบริหารจัดการ การหารายได้ การสร้างอัตลักษณ์ ผู้วิจัยต้องคอยตอบคำถามที่ตอบได้ยากเหล่านี้ซ้ำแล้วซ้ำเล่าตลอดระยะเวลาที่เริ่มต้นประกอบอาชีพมา

ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารจัดการและอัตลักษณ์ของศิลปิน เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิด “สภาวะชะงักงัน” ของสังคมศิลปะในประเทศไทย เราจะพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรมได้อย่างไร ทราบใดที่บุคลากรด้านนี้ยังไม่ได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสม

ในเมื่อชีวิตไม่มีอะไรยั่งยืน ทุกอย่างก็ต้องเปลี่ยนแปลงไป สื่อศิลปะของผู้วิจัยก็เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยจึงเกิดคำถามว่าจะทำอย่างไรให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้ ด้วยการทำงานศิลปะ “โครงการจิตรกรรม 12 ปี” จึงเกิดขึ้น งานจิตรกรรมขนาดขึ้นละ 1 x 1 เมตร จะถูกจำหน่ายให้กับผู้อุปถัมภ์ 12 ท่าน ในราคาขึ้นละ 10,000 บาท กำหนดชำระเงินทุกๆ 1 ปี ซึ่งวิธีการนี้ผู้วิจัยจะมีรายได้ต่อปี ปีละ 120,000 บาท หรือตกเดือนละ 10,000 เป็นเวลา 12 ปี ในปีแรกงานทั้ง 12 ชิ้นจะถูกวาดเพียง 1 ตารางเมตร และจะถูกวาดเพิ่มขึ้นทุกๆ 1 ตารางเมตรในทุกๆปี ภาพที่จะวาดจะเป็นภาพที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างผู้วิจัยและผู้อุปถัมภ์

อย่างที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่าเราอยู่ในสภาวะเฉียบพลันการรอคอยการสนับสนุนจากภาครัฐเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอและไม่ทันการณ์เพราะธรรมชาติของศาสตร์ศิลปะและวัฒนธรรม มีพลวัตสูง ต้องปรับตัวอย่างรวดเร็ว และเท่าทันกับโลก

ในงานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นความพยายามทดลองแก้ปัญหา “สภาวะชะงักงัน” ของการพัฒนาศิลปะ โดยมุ่งไปแก้ปัญหาให้กับศิลปิน(ในฐานะนักสร้างสรรค์) โดยการบูรณาการศาสตร์ศิลปะเข้ากับศาสตร์ของการบริหารจัดการสมัยใหม่ สร้างองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ เพื่อให้ศาสตร์ศิลปะมีที่ทางกว้างขวางมากขึ้นในการแสดงออกและสร้างความเข้าใจอันเป็นที่มาของการพัฒนาอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการทดลองใช้กลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ และการตลาดกับโครงการทางการสร้างสรรค์สื่อศิลปะเพื่อพัฒนาศักยภาพของศิลปิน

1.2.2 เพื่อผลิตองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ่านแนวคิดการบูรณาการศาสตร์

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1.3.1 ได้กลยุทธ์ที่สามารถพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของศิลปินอย่างเป็นรูปธรรม

1.3.2 นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับการประกอบอาชีพศิลปิน

1.3.3 ได้ตระหนักถึงบทบาทและสถานภาพที่แท้จริงของศิลปินในสังคมไทย

1.3.4 สร้างองค์ความรู้แบบสหวิทยาการเพื่อให้ศาสตร์ศิลปะมีที่ทางกว้างขวางมากขึ้นในการสร้างสรรค์

1.3.5 สร้างความเข้าใจอันเป็นที่มาของการพัฒนาอย่างยั่งยืนสืบไปในด้าน ศิลปวัฒนธรรม

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตและวิธีการวิจัย ประกอบไปด้วย

1.4.1 การจัดการการสร้างสรรค์

- 1) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตกเพื่อที่จะมองเห็นพัฒนาการของ ศิลปะไทยร่วมสมัย
- 2) ทบทวนแนวคิดศาสตร์ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อสร้างกลยุทธ์
- 3) สำหรับโครงการจิตรกรรม 12 ปีที่เหมาะสมกับสังคมไทย
- 4) ร่างสัญญาซื้อขายติดต่อผู้อุปถัมภ์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดของโครงการฯ สัมภาษณ์เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากผู้อุปถัมภ์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง
- 5) ปฏิบัติงานในสตูดิโอเพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม ซึ่งภาพที่จะปรากฏในงานจิตรกรรมจะเป็นผลมาจากการสัมภาษณ์ผู้อุปถัมภ์และนำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ เพื่อสร้างสัญลักษณ์ในงานจิตรกรรม
- 6) นำผลงานมาจัดนิทรรศการจิตรกรรม ประเมินผลงานด้วยการวิเคราะห์ทางทฤษฎีศิลปะแบบวรรณกรรมและวัดผลความพึงพอใจของผู้ชมด้วยแบบสอบถาม จัดทำหนังสือประกอบนิทรรศการเพื่อรายงานผลการศึกษา

1.4.2 การทำส่วนนามธรรมให้เป็นรูปธรรม

- 1) ผู้วิจัยเลือกออกแบบการสื่อสารด้วยเทคนิคทางจิตรกรรมภายใต้กรอบทฤษฎีทางศิลปะด้วยขั้นตอนการสัมภาษณ์โดยตรงกับผู้อุปถัมภ์แปรข้อมูลเป็นสัญลักษณ์เพื่อสร้างสรรค์งานจิตรกรรม
- 2) ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์บางส่วนจะถูกนำเสนอในเชิงปริมาณและออกแบบในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์
- 3) ผลการวิเคราะห์งานจิตรกรรมจะถูกบันทึกในรูปแบบวรรณกรรมส่งเป็นรูปเล่มของวิทยานิพนธ์

1.4.3 ขอบเขตของการศึกษา

- 1) ด้านบุคลากร กำหนดให้มีผู้อุปถัมภ์เพียง 12 คนเท่านั้น

- 2) ด้านเวลา ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ 12 ปี และ ระยะเวลาในการทำงานวิจัย และสรุปเป็นวิทยานิพนธ์ 1 ปี
- 3) ด้านงบประมาณ งบประมาณทั้งหมดของโครงการคือ 1,200,000 บาท ผู้อุปถัมภ์ จะต้องชำระค่าบริการ 10,000 บาท ต่อปีเป็นระยะเวลา 12 ปีจนสิ้นสุดโครงการ ส่วนงบประมาณทั้งหมดของงานวิจัยนี้คือ 120,000 บาท ได้มาจากผู้อุปถัมภ์

1.5 แผนและระยะเวลาดำเนินการ

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ แบบสหวิทยาการ ที่ผู้วิจัยมีความประสงค์จะทำการทดลองนำศาสตร์ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่มาใช้กับวิธีการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลสำเร็จของงานจิตรกรรม ดังนั้น กระบวนการสะสมข้อมูล (Data Collection) จึงเป็นกระบวนการสำคัญอันดับแรก ผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคของการสัมภาษณ์โดยตรงกับแหล่งข้อมูลคือ ผู้อุปถัมภ์ และ ผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการศิลปะ ด้วยเทคนิคแบบสโนว์บอล (Snowball) และเนื่องจากผู้วิจัยมีอาชีพเป็นศิลปิน (Insider) วิธีการสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วมจึงเป็นหนึ่งในเทคนิคของการเก็บข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ

การสร้างผลงานจิตรกรรมไม่ได้มีการกำหนดรูปแบบ (Style) หรือวิธีการ (Technique) ของการสร้างผลงานไว้ล่วงหน้าแต่เกิดจากการความต้องการของผู้อุปถัมภ์และผู้วิจัยจะร่วมกันสร้างรูปแบบของผลงานซึ่งผู้วิจัยมีความคาดหวังว่า การสร้างรูปแบบร่วมกันของผู้วิจัยและผู้อุปถัมภ์นั้น จะช่วยเปิดพื้นที่ใหม่ๆของการสร้างสรรค์จิตรกรรมในบริบทสังคมไทย

การนำเสนอผลการศึกษาในแบบนิทรรศการศิลปะเพื่อเผยแพร่ผลงานให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับชม ซึ่งจะช่วยสร้างทัศนคติอันดี ต่อความเข้าใจเรื่องกลไกการสร้างสรรคงานจิตรกรรม เข้าใจถึงสถานภาพบทบาทอัตลักษณ์ของศิลปินในบริบทสังคมไทย

การนำเสนอผลการศึกษาในแบบของวรรณกรรมเพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาศาสตร์ศิลปะ และเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ในให้กับศิลปิน ในฐานะผู้สร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมสืบต่อไป

ระยะเวลาการดำเนินงานเริ่มจากเดือนกันยายน 2549 ไปสิ้นสุดที่เดือนมีนาคม 2551

- 1) การเสนอหัวข้อวิจัย ตั้งแต่เดือน กันยายนถึงเดือนตุลาคม 2549
- 2) การทบทวนวรรณกรรม ตั้งแต่เดือน กันยายนถึงเดือนธันวาคม 2549
- 3) การลงพื้นที่เก็บข้อมูล เข้าพบผู้อุปถัมภ์ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2549 ถึงเดือนเมษายน 2550

- 4) การสร้างสรรค์งานจิตรกรรม ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม 2550
- 5) การจัดแสดงผลงานจิตรกรรม ระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2550
- 6) การบันทึกข้อมูลเตรียมงานเอกสาร จัดพิมพ์ และนำเสนอผลงานวิทยานิพนธ์ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2550 ถึงเดือนมีนาคม 2551

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

- 1) **แผนพัฒนาธุรกิจศิลปะ (Art Business Model)** คือเครื่องมือหรือรูปแบบของวิธีการในการพัฒนากลวิธีสร้างสรรค์ทางศิลปะที่จะเอื้อประโยชน์ทางธุรกิจให้กับศิลปินและผู้อุปถัมภ์ ด้วยการสร้างเงื่อนไขในการติดต่อสื่อสารกับผู้อุปถัมภ์ ผ่านสัญญาว่าจ้างการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ซึ่งจะทำให้ศิลปินมีความมั่นคงทางด้านการเงินในระดับหนึ่ง และจะทำให้ศิลปินมีศักยภาพในการสร้างสรรค์ศิลปะอย่างต่อเนื่องต่อไป
- 2) **โครงการจิตรกรรม 12 ปี (the 12-Year Painting Project)** คือโครงการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 12 ปี โดยศิลปินจะสร้างผลงานศิลปะตามความพึงพอใจของผู้อุปถัมภ์ ซึ่งผลงานแต่ละชิ้นจะสร้างสรรค์จากการสัมภาษณ์ผู้อุปถัมภ์ ซึ่งผู้อุปถัมภ์แต่ละท่านจะต้องทำสัญญาว่าจะซื้อผลงานของศิลปินเป็นระยะเวลา 12 ปี โดยชำระเงินเป็นงวด ทุกครั้งที่ได้รับมอบผลงานจากศิลปิน
- 3) **ภัณฑารักษ์ (Curator)** ความหมายโดยทั่วไป คือ "ผู้ดูแลพิพิธภัณฑที่เก็บโบราณวัตถุ และสิ่งของล้ำค่าต่างๆ" อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้ว หน้าที่ของภัณฑารักษ์แตกต่างกันไป ตามลักษณะของพิพิธภัณฑแต่ละแห่ง เช่น ในพิพิธภัณฑประวัติศาสตร์และโบราณคดี พิพิธภัณฑศิลปะ เป็นต้น ตำแหน่งภัณฑารักษ์ นับเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญทั้งในระดับบริหารและระดับปฏิบัติการด้วย แต่หน้าที่หลักๆ ของภัณฑารักษ์ คือการจัดหา การจัดหมวดหมู่ และการจัดแสดงวัตถุในพิพิธภัณฑนั้นๆ รวมถึงการดูแล ซ่อมแซม และวางแผนจัดการและแผนการให้บริการ
- 4) **นิทรรศการเวนิสเบียนนาเล่ (Venice Biennale)** คือนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยที่จัดขึ้นทุกๆสองปี ณ เมืองเวนิส ประเทศอิตาลี จัดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1907 และมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆเนื่องจากหลายประเทศได้สร้างห้องแสดงงานถาวรที่เมืองเวนิสและส่งศิลปินเข้าร่วมแสดงผลงาน